

Ilmari Kosonen 5.12.2007

Ensimmäiset Jormakat olivat balttikauppiaita

Ensimmäiset Jormakat Suomessa olivat balttikauppiaita. Sukunimen Jormakka taustaksi löytyy muinaisbalttisana *jormarkas*, joka tarkoitti markkinoita. Sama sana on esiintynyt sekä germaanisanana *Jahrmarkt* (markkinat) että puolanslaavin kielen sanana *jarmak*. Ensin markkinoita ja sitten myös markkinamiestä – kauppamiestä tarkoittavasta sanasta on eri kielissä kehittynyt sukunimiä, mm. Venäjällä *Jermak* ja Suomessa *Jormakka*.

Sukunimen Jormakka jonkinlainen virallinen selitys Mikkonen&Paikkalan kirjassa Sukunimet vuodelta 2000 esittää varsin vähän tietoa sukunimestä Jormakka. Esitetään vain nimeen Jormanainen liittyen, että heprean Jeremias-nimestä ovat karjalaiset käyttäneet muotoja *Jorma*, *Jormana*, *Jormo* ja *Jormu*. Ja esitetään sitten nimet *Jormanainen*, *Jormalainen* ja *Jormakka*, viimeainitusta mainiten Harlu, Impilahti Lumivaara ja Sortavala paikkoina, joissa nimi on esiintynyt, mutta vaivautumatta mainitsemasta edes ensimmäisiä vuosia, jolloin tätä nimeä on kirjattu muistiin virallisiin papereihin.

Tämän kirjoittajan käsitys nimen Jormakka tausta on täysin toinen kuin noiden sukunimitutkijoiden. Kuten monien muidenkin Mikkosen ja Paikkalan selitysten osalta, joissa ei tunneta oikeastaan yhtään ainutta balttipäristä sukunimeä Kuure-nimen lisäksi. Kiinnostukseni noihin Baltian maihin liittyy siihen, että olen aikoinani olen ollut töissä Virossa, Latviassa ja Liettuaassa ja huomannut, että Viron takaa Suomeen on tullut paljon enemmän ihmisiä ja asioita kuin virallinen tutkimus pystyy esittämään. Tämä käsitykseni liittyy uusiin monitieteellisiin löytöihini, jotka osoittavat, että Suomea asuttivat jo noin 2.000 vuotta sitten Itämeren kaakkoisrannoilta purjehtineet balttiasuttajat eränkävijöinä ja kauppiaina.

Heidän asutuksistaan tämän kirjoittaja on tehnyt nimistön perusteella laajan kartoituksen tuoden esiin myös arkeologiset löydöt ja kulttuuriseikat, jotka kaikki osoittavat tiedot tästä asutuksesta. Ja liittänyt näiden balttien toisen asutusvaiheen siihen, että 1200-luvulla ristiritarien valloituksia pakeni Itämeren kaakkoisrannoilta suuri joukko balttiasukkaita ja liiviläisiä tänne Suomeen noille vanhoille erävaltauksilleen ja asutuspaikoilleen, samalla lisäten ja laajentaen asutusta täällä.

Niiden satojen sukunimien joukkoon, jotka ovat näiden asuttajien sukunimiä heidän isännimistään, entisistä asuinpaikoistaan, heidän ammasteistaan, heidän oikeusjärjestelmästänsä ja heidän pakanamytologiasta kertovine nimisanoineen, liitän myös sukunimen *Jormakka*.

Frenkellin liettuan kielen etymologinen sanakirja nettiosoitteessa

<http://www.indoeuropean.nl/cgi-bin/response.cgi?root=leiden&morpho=0&basename=\data\ie\fraenkel&first=2051> tuo tämän sukunimen taustaksi seuraavat sanastotiedot:

Lithuanian: [jó\(r\)markas](#)

Etymology: 'Jahrmarkt' aus poln. *jarmar(e)k*, dies aus dem Dtsch. (Brückner FW 87). Lettgäl. *jeřmaks* 'Jahrmarkt' stammt aus der poln. Form *jarmak* (Summent 140).

'*Jahrmarkt*' eli vuosimarkkinoiden nimityksestä sai lisä/liikanimen joku mies tai ryhmä kauppiaita muinais-Preussista Puolan rajoilta tänne tulleina ja tämä nimi on nyt sukunimi nyt Suomessa.

Liitän tämän nimen vaiheeseen, jolloin noita balttiasukkaita pakeni Itämeren kaakkoisrannoilta tänne Suomeen 1200-luvulla ja osin vielä myöhemminkin. Nimenomaan heimojen ruhtinaat, heimojen kovimmat sotapäälliköt ja yksittäiset, vihollisenkin tietoon nimeltään ja ulkonäöltäänkin tulleet taistelijat pakenivat, sillä he tiesivät olevansa henkipattoja, jotka teloitetaan heti, kun vihollinen saa heidät kiinni.

Ja samoin sellaiset talonpoikaiskauppiaat, joilla oli suurimmat, parhaat ja merikelpoiset veneet, pakenivat tänne. Heillä oli käytössään alus lähtee liikkeelle ja ottaa muitakin mukaansa. Ja heillä oli muutenkin varastoja – myös aseita – hallussaan, jotka vihollinen olisi ilman muuta ottanut haltuunsa Kristuksen nimessä, jos olisi saanut venelastit ja aittojen sisällön haltuunsa.

Vaikka mitään asiakirjoja ei enää voi löytyä tästä todisteeksi, on arvioitavissa, että ensimmäinen *Jormakka* Suomessa on ollut se muinais-Preussin kauppakeskuksesta Trusosta tai Samlandin maakunnasta Laatokan Karjalaan – Impilahden-Suistamon rannoille tai Aunuksen tasankoseudulle asukkaaksi lähtenyt prussiheimoinen mies, joka on lastannut suuret katetut *turgine*-kauppaveneensä muinais-Preussin rannikolla perhekuntineen ja kauppatavaroineen.

On siis monien muiden muinaispreussilaisten tapaan joutunut ensin piileskelemään merillä ja rannoilla ja osallistumaan hyökkäysrytiksiin vallatakseen heimoveljensä tavoin entiset asuinsijansa Saksan verisiltä valloittajilta. Mutta sitten menettänyt uskonsa ja päättänyt muiden tavoin lähteä Karjalaan, jonne on edeltä mennyt runsaasti heimoveljiä ja jotka siellä Novgorodin ruhtinaiden suojeluksessa ovat menestyneet hyvin.

Tämän päätöksen *Jormakka* on tehnyt noin v. 1272 eli sen jälkeen kun Herkus Monte heimot yhdistäneenä ruhtinaana oli ensin taistellut, mutta menettänyt ja lopuksi teloitettu metsästä piilostaan löydettyä.

Jormakka on purjehtinut pohjoiseen ja koilliseen. On saanut silloin Karjalaa hallinneen Pihkovan Daumantasin käskynhaltijoilta hallintoonsa suuret maa-alat Laatokan takana. On perustanut sinne asumuksensa ja suuret kauppa-aittansa.

On veistänyt laivaston kauppamatkojaan varten ja käynyt kesäisin niillä kauppaa. Mutta on jossain vaiheessa myös hankkinut Kelton hevoskasvattajilta suuren määrän nuoria hevosia, kasvattanut niitä Impilahden ja Aunuksen laajoilla niityillä ja ratsastanut aina talvisin pitkiä kauppamatkoja jääteitä pitkin aina Vienanmerelle ja Pohjanlahdelle saakka, vaihtaen hevosilla suuria määriä turkiksia ja muita luonnontuotteita.

Kuuluisa *Jermak* ja muut kauppiasnimet

Jormakka-nimen synonyymi venäjän kielessä on *jermak*. Nimi on äänteellisesti melkein täsmälleen sama. Tsaari Iivana Julman apuna Siperian valloituksessa 1500-luvun puolivälissä oli kasakkapäällikkö, atamaani *Jermak Timofejevitš*. Hän voitti Siperian mongolikaanin *Kuchumin* ja valloitti tämän pääkaupungin *Kashlikin*.

Jermak oli hänellä sekä etunimi että sukunimi kuten tuolloin oli tapana. Kauppias hän ei ollut, joten nimitys ei tullut hänen ammatistaan, vaan oli annettu nimi.

Suomen paikannimissä on erittäin monia sanoja, jotka merkitsevät kauppapaikkaa ja kauppamiestä. Turku on saanut nimensä kauppapaikkaa tarkoittavasta sanasta Turgus. Siitä jotkut balttikauppiat ovat saaneet sukunimekseen Turunen.

Vaikka pitäjähistorian kirjoittajat esittävät, että Heinävedellä Kerma nimi tuli poronvasaa tarkoittavasta sanasta, on Kermanranta Heinävedellä balttikauppioiden kauppapaikka. Karjalaisnimi Kirmanen ja *'karjalaiset kirmot'* markkinoihin liittyvänä kansanjuhla on tätä sanastoa.

Ja yksi markkinapaikkanimi on Rinkilä, Savonlinnan seudun vanhana kyläkuntana Haapalahden kylässä, Saimaan rannalla ja maataipaleiden risteyksessä. Joten myös Rinkinen on alun perin ollut markkinamies.

Hämeen *pirkkalaiset* eli *pirkkamiehet* osoittautuivat hekin balttiasuttajiksi ja kauppiaksi tarkan sanastotutkimuksen perusteella, sillä laaja pirk-sanasto löytyy tuosta mainitusta etymologisesta sanakirjasta.

Suomessa on yritetty selostaa kaikki Lappi-, Lapin-paikannimet muinaisista metsästäjälappalaisista kertoviksi paikannimiksi. Mutta yllätys yllätys, tuo laaja Lappi-nimistö sekin tulee muinaispreussin eli prussin kielen sanoista *labbis*, *lobbis*, jotka tarkoittivat (kauppa)tavaraa, kauppa-aittoja ja majataloja kapakoineen. Niinpä sukunimi *Lappalainen* on alun perin tarkoittanutkin kauppamiestä. He itse eivät kyllä sitä sukuseurassaan vieläkään tiedä!

Viimeinen selväpiirteinen ryhmä balttiperäisiä kauppiaita Suomessa olivat ns. 'laukkuryssät'. Heidän oikea nimensä oli täällä alun perin *'laukku-prussi'*, mutta nimitys muuttui vääräksi ja sain ryssä-alkunsa siksin, että he tulivat maantieteellisesti kyllä Venäjän puolelta. He eivät olleet oikeasti etnisesti venäläisiä, vaan oman, nyt muodostuneen käsitykseni mukaan niitä Aunuksen ja Vienan Karjalan prussiperäisiä ja kuurinmaalta tulleita baltteja ja tänne hakeutuneita liiviläisten heimon kauppamiehiä, 'jormakoita' ja muita kauppiaita, joilla ikivanha kaupankäynti oli niin verissä, että he jatkoivat sitä laajalti vielä 1800-luvulla ja osin myös 1900-luvulla.

Jaatisten Sukuseura ry Suomessa kirjoittaa nyt sukuoopperaa, jossa yhtenä kohtauksena esitetään, miten alun perin muinais-Preussin sisämaan Sudovian maakunnasta tulleet jaatvinkiheimon ratsastajat tulivat Karjalaan ja eräät heistä ottivat sukunimekseenkin tuon alun perin heidän kielessään ratsastajaa tarkoittavan *jaatis*-sanana. Eräiden sukuseurojen ja pitäjäseurojen tilaisuuksissa olen jo kertonut näitä heimo- suku- ja paikallishistorioita balttien asutuksesta.

Lisätietoa:

Ilmari.Kosonen@kolumbus.fi

GSM 0500-103442

Kosonen, Ilmari. 2007. Finlandia Borussica. Muinaispreussiheimot, kuurinmaalaiset ja liiviläiset Suomen asuttajina. Käsikirjoitus kirjan sisällöksi. Country Visions Oy